

DAĞISTAN HALKLARI VE DİLLERİ

Kafkasya; Endonezya ve Hindistan bölgeleri gibi, dillerin yoğunlaştığı bölgelerden biridir. Bölgede bu kadar çok dilin varlığı konusunda farklı tezler ileri sürülse de, bunların içinden en önemlisi, doğal engellerin farklı dillerin oluşumuna sebep olduğudur. Hiç kuşkusuz, dağlar, derin vadiler, nehirler, bu halkaları zaman içerisinde daha az temasla farklılaştırarak yeni şive, lehçe ve dillerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Yüksek Kafkas sıradağları üzerinde, zirvelerden dağın eteklerine kadar, kimine göre 80, kimine göre 40 civarında dil konuşulmaktadır.

Kafkasya'da konuşulan onlarca dilin bir kısmı Kafkas, diğer bir kısmı Türkî ve İrani gruptandır. Bu dillerden, Türkî grup hakkında Türkiye'de bilimsel çalışmalar yapılmış olduğundan¹ Türk dilbilim ve etnoloji literatüründe az da olsa bilinmektedirler. Bunun için çalışmamızda, göreceli olarak daha az bilinen Kafkas dil grubundan olan dillere ve Türkiye'de yeterli çalışmanın yapılmadığını düşündüğümüz bu sahaya biraz daha fazla eğildik.

Bölge dillerinin durumu Türk bilim adamlarınca bazen, "girift ve karmaşık" bulunduğu² birçok yerli dilbilimci açısından, girilmeye cesaret de edilememektedir. Bu çalışmada da sadece Kuzey Kafkas dillerini incelemeye çalıştık.

Bu girişten sonra, Dağıstan bölgesinde konuşulan diller hakkında genel bilgiler vermeyi düşünüyoruz. Bu sayımızdaki yazımıza, sık sorulan konulardan birisi olan Dağıstan'daki dil meselesi ile başlıyoruz.

Dağıstan'da Resmi Dil Meselesi:

Türkiye'de zaman zaman bahsedildiği üzere, "Dağıstanca" adlı bağımsız bir dil yoktur. Dağıstan'da konuşulan ve üç ayrı dil grubundan olan ama her bir grubun kendi içerisinde akrabalıkları kesin olan, farklı diller konuşulmaktadır. Bu akrabalıkların ispatını, daha sonraki yazılarda göreceksiniz:

Bu kadar çok dilin konuşulduğu küçük bir coğrafi alanda, lingu franca yani ortak dil olarak kullanılacak dillere de ihtiyaç vardır. Geçen sayıda da vurguladığımız gibi, bugün ortak anlaşma dili Rusça olsa da geçmişte 7. yüzyıldan başlayarak 1917 yılına kadar, Arapçanın ciddi bir rolü olmuştur³. Dağıstan'da bilginlerin dili olarak düşünüldüğünden oldukça saygın bir konumu olmuştur. Yine bir dönem Kumukça'nın ciddi bir rolü olmuştur. Hatta, geçmişte oğullarının Kumukça bilmesinin "kız istemeye giden aileler" için bir avantaj olduğu söylenir. Bununla birlikte, lokal olarak Avar bölgesinde komşu halklar Avarcayı

ortak dil olarak öğrenmiş, güney bölgelerinde ise, hem Lezgice hem de Azeri Türkçesi ortak dil olarak kullanılmıştır. Bu dönem boyunca diller arasındaki alışveriş oldukça artmıştır. Büyük ihtimalle, Lezgice ve lehçelerindeki Türkçe kelimeler bu kanalla geçmiştir. Sovyet okullarında Lezgice'nin alt gruplarından olan Rutul, Tsakhur, Agul gibi halkların çoğunun Lezgiceyi okullarda veya dışarıda öğrendikleri bilinir. Bu etki artık günümüzde zayıflamış ve birbirilerinin dilini öğrenmek yerine, daha geçerli olduğu düşünülen Rusça Lingua Franca olarak bu boşluğu doldurmuştur.

Kumukça ve Azerice'nin etkisi, 1930'lardan sonra neredeyse lokal olarak da sona ermiştir.

1994 tarihli Dağıstan Anayasasında tek bir dilin resmi dil olarak kabulü yerine, Dağıstan'ın tarihi ve mevcut durumu dikkate alınarak, Dağıstan'da konuşulan ve standart yazı dili olan bütün dilleri kapsamına almıştır. Çünkü Anayasadaki ifade "Dağıstan'ın bütün dilleri" ifadesini içermektedir⁴. Avarca, Azerice, Dargince, Kumukça, Lakça, Lezgice, Nogayca, Rusça, Tabasaranca, Tatça, hatta tartışmalı olsa da Çeçence. Burada, yazı dili olan demek istemiyorum, Çünkü burada kapsama alınmayan diğer dillerin de yazı dilleri vardır. Örneğin, en küçüklerinden olan Tat dili yazılabilen ve alfabesi olan bir dildir. Dağıstan'da basın ve Yayında diğerleriyle birlikte kullanılmaktadır. Agul, Rutul ve Tsakhur dillerinin de yazılı dillerden olması dolayısıyla bunların da resmi dil olarak kabulü gerekir. Konunun, Dağıstan ölçeğinde, hassas olması açısından bütün dillere saygı gösterilmesi gerekir. Fakat bu derecede bir hassasiyetin ülkede resmi bir dilin oluşmasını engelleyeceğinden de kuşku yoktur. Hatta bunun da ötesinde, Rus dilinin ila nihaye baskın bir resmi dil olarak konumunu güçlendirmesini sağlayacaktır. Dağıstanlıların geçmişte ortak dil olarak kullandıkları dillerden birisinin de Dağıstanlıların tercihine göre güçlendirilmesi bir diğer öneri olarak düşünülebilir. Fakat bu önerinin hem tepkiyle karşılanacağı hem de bugünkü ortamda anlaşılamayacağından eminim.

Dağıstan'da konuşulan dillere genel bir fikir vermek için bakmak gerekirse: Elimdeki 2002 Nüfus sayımlarına göre Dağıstan'da konuşulan dillerin Rusya'daki uzantılarına bakıldığında aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır. Fakat tabloyu incelerken şu noktada bir yanlış anlama olmamalı. Dağıstan halklarının nüfusları bundan ibaret değildir. Fakat tabloyu incelerken şu noktada bir yanlış anlama olmamalı:Çünkü, Azerbaycan'daki Lezgi, Avar, Tsakhur, Rutul, Udi ve Tatlar bu orana dahil değildir. Khinalug, Budukh, Kryts gibi Azerbaycan'da

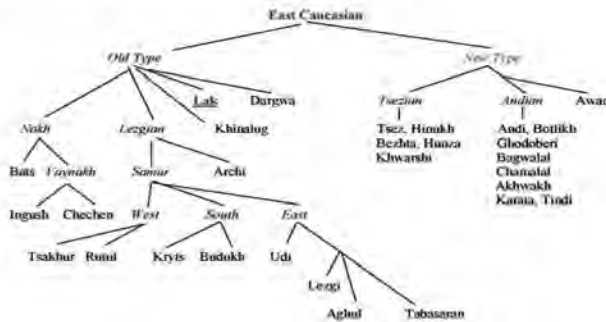
yaşayan ve Dağıstan dil ailesinden olanlar ise bu tabloda yer almamaktadır. Diğer yandan, Dağıstan'da Azerice konuşulmakta; fakat aşağıdaki tabloda yer alan Azeri nüfusunun bir kısmı Dağıstan kökenli Azerbaycanlı, diğerleri ise doğrudan Azerbaycanlıdır. Diğer taraftan, Avarların içindeki küçük halkların, önceki sayımlar dikkate alındığında, büyük ölçüde kendilerini doğrudan Avar olarak kaydettiklerini görülmektedir.

Halk adı	Nüfus
Avar	314473
Andi	21808
Arçı	89
Akhvak	6376
Bagulal	40
Bezhi	6198
Botlikh	16
Ginukh	531
Godoberi	39
Günzib	998
Dido	15256
Karata	6052
Tyndil	44
Khvarşi	128
C'amalal	12
Kumuk	422409
Azeri (Terekeme dahil)	621840
Nogay	90666
Tat	2303
Lezgi	411535
Agul	28297
Rutul	29929
Tabasaran	131785
Tsakhur	10366
Udin	3721
Dargin	510156
Kaytag	5
Kubaçın	88
Lak	156545

Ancak bu tabloda, bazı milletler açısından sadece Rusya Federasyonundaki nüfusların bulunduğunu belirtmek gerekir. Örneğin,

1. KAFKAS DİL GRUBUNDAN OLANLAR

Dağıstan'da konuşulup da Kafkas ailesinden olan dillerin (Kuzeydoğu Doğu Kafkas diller) ile başlayalım. Avar, Andi, dido, Lak, Dargin ve Lezgi dilleriyle Vaynakh grubundan olan Çeçence ünsüz harflerin çoğuyla meşhurdur. Dağıstandaki Çeçenler tarafından konuşulan Çeçence de bence onun bir lehçesi olan İnguş aile birlikte Kuzeydoğu Kafkas dil grubundandır. Örnek olarak, Avarca üzerinden gidecek olursak, 46 sessiz (consonant) harfe karşı, sadece 6 sesli harf vardır. Sayılan dillerin birbirleriyle akrabalıkları artık tartışma götürmemektedir.

a. Avar-Andi-Dido Altgrubu:

Dağıstan'ın en büyük grubunu oluşturular. Avar-Andi-Dido alt grubu Dağıstanın yüksek bölgelerinde konuşulan şu alt dilleri daha doğru ifadeyle lehçeleri oluşturur: Akhvakh, Andi, Avar, Bagulal, Bezhta, Botlikh, Chamalal, Dido, Godoberi, Hinukh, Hunzib, Karata, Khvarshi, Tindi. Bu lehçelerin sadece; Dağıstan'da kullanıldığını söyleyebiliriz⁶. Dağıstan içerisinde bu dillerin toplamının %29.4 'ünü oluşturduğunu söylemek gerekir. Latin alfabesine 1920 yılında geçilmiş, 1938 yılında Kril alfabesine geçilmiştir. Dağıstanın orta kesimlerinin Batısında ve Güneybatıdaki yüksek alanlarda konuşulur. 556,000 in Dağıstan'da ve 44,000 Azerbaycanda (1989). 2002 sayımlarına göre ise Avarlar Rusya içindeki bütün bölgelerde 814.473 sayısına ulaşmıştır. 2009 yılı itibarıyla Rusya ve Azerbaycan'daki Avar ve onlara tabi halklarla birlikte 1 milyon kişiyi geçmiş olduğu düşünülmektedir.

Avarca'nın Azerbaycan'ın Kuzey bölgelerinde de konuşulduğunu biliyoruz.

Kuzey bölgelerinde Avarca'nın en azından 14 lehçe ve diyalekt üzerinde Lingua Franca olarak kabul görmesi, Gazavat dönemi boyunca olduğu gibi, Sovyet döneminde de devam etmiştir. Güney bölgelerinde ise, Lezgice diğer lehçe ve diyalektleri üzerinde aynı etkiyi doğurmuştur.

Dağıstan'ın en kalabalık kabilesi olan Avarlar dil yönünden üç gruba ayrılırlar; 1- Avar, 2- Andi, 3- Dido (Tsez)

En kalabalık grubu esas Avarlar meydana getirirler. Bunlar kuzeyde Sulak Irmağı'ndan (orta kesimleri) güneye doğru Zakatalı yöresine kadar uzanırlar. Andiler ise Botlikh, Godoberi, Karatin, Bagvalal, Çamalal, Tindi ve Açvaçış gibi alt gruplara ayrılırlar. Dido grubuna ise Hinuk, Çvarşin ve Kapuçinler dahildirler.

Avarca'nın şiveleri şunlardır: Salatav, Kunzakh (Xunzax, Kuzey Avar), Keleb, Bacadin, Untib, Shulanin, Kaxib, Hid, Andalal-Gxdatl, Karax (Karakh), Batlux, Ancux (Antsukh), Zakataly (Char). Fakat, Khunzakh (bolmats) 300 yıldır savaşıların ortak dili (koine) olmuştur. Dağıstan'ın iç bölgelerinde 13 diyalekti de ifade eden bir dil olarak Avarca kabul görmüştür. Bolmats, günümüzde, Avar bölgesindeki insanların etnik olarak kendini tanımlamalarında büyük bir öneme sahiptir ve yazılı Avarca "Bolmats" temelli olarak şekillenmiştir⁷.

Avarcanın şiveden öte lehçeye dönüşen alt kolları da vardır. Bunlara ayrı ayrı yer verelim:

a. Akhvakh: (kendilerine verdikleri isim= Ashvado) Akhvakh Bölgesinde ve Shamil Bölgesinde 8 köyde yaşar ve kendi dillerini konuşurlar. 3,500 kişi (1990). 2002 sayımlarına göre 6376 kişidirler.

b. Andi: (kendilerine verdikleri isim=Khivannal) 9 köyde kuzey Botlikh Bölgesinde, Andi (Andi dilinde Khiani) ve Gagatli'de yaşar ve kendi dillerini konuşurlar. Şiveleri: Munin, Rikvani, Kvanxidatl, Gagatli, Zilo'dur. Tahminen 20,000 kişi. 2002 sayımlarına göre 21808 kişidirler.

c. Botlikh (Buyhalji): Botlikh Bölgesindeki, Botlikh ve Miarso adlı 2 köyde yaşar ve kendi dillerini konuşurlar. Şiveleri: Botlikh ve Zibirkhalin. 5,000 kişi (1990); 2002 sayımlarına göre 16 kişi olarak kaydolmuşlardır.

d. Bagulal (Bagval) Tsumadin ve Akhvakh Bölgesinde 6 köyde yaşar ve kendi dillerini konuşurlar. 2,000 kişi (1990). 2002 sayımlarına göre sadece 40 kişi olarak kaydolunmuşlardır.

e. Bezhta (Bezhta language= Kapucha; merkezini Bezhta'nın oluşturduğu 3 köyde yaşar ve kendi dillerini konuşurlar. 5,000 kişi (1990). Şiveleri: Bezhta, Tlyadaly, Khocharkhotin. 2002 sayımlarına göre 6198 kişidirler.

f. Chamalal: Kuzey Tsumadin Bölgesinde yaşar ve kendi dillerini konuşurlar. Şiveleri: Gadyri (Gachitl-Kvankhi), Gakvari (Agvali-Richaganik-Tsumada-Uruk), Gigatl. 5,000 kişi (1990); 2002 sayımlarına göre sadece 12 kişi olarak kaydolunmuşlardır.

g. Dido (Tsuntal, Tsez): in a few köyde Tsuntin (S'undin) Bölgesinde yaşar ve kendi dillerini konuşurlar. Şiveleri: Didoi, Tsez, Cez, Tsezy, Tsuntin. 8,000 kişi (1990). 2002 sayımlarına göre 15256 kişidirler.

h. Godoberi: Güneybatı Botlikh Bölgesinde, merkezinin Godoberi olduğu köylerde yaşarlar ve kendi dillerini konuşurlar. 3,000 kişi (1996); 2002 sayımlarına göre sadece 39 kişi olarak kaydolunmuşlardır.

i. Hinukh: Yaklaşık 150 kişilik küçük bir gruptur. Tsuntin (S'undin) Bölgesinde Khenokh köyünde yaşar ve kendi dillerini konuşurlar. 300 kişi (1990); 2002 sayımlarına göre 531 kişidirler.

j. Hunzib: Kuzeydoğu Bezhtin Uchastok bölgesinde, merkezinin Gunzib olduğu köyde yaşar ve kendi dillerini konuşurlar. 2,000 kişi (1995); 2002 sayımlarına göre sadece 998 kişi olarak kaydolunmuşlardır.

k. Karata (kendilerine verdikleri isim= Khkhiridi) Akhvakh Bölgesinde ve Batı Khunzakh Bölgesinde, merkezinin Karata olduğu 10 köyde yaşar ve kendi dillerini konuşurlar. 2002 sayımlarına göre 6052 kişidirler.

l. Khvarshi (kendilerine verdikleri isim =Atil'ko and Huani) Tsumadin Bölgesinde, merkezinin olduğu Khvarshi (Khvarshi dilinde Huani) köyde yaşar ve kendi dillerini konuşurlar. 500 kişi (1990); Khvarşiler 2002 sayımlarına göre 128 kişi olarak kaydolunmuştur. Şiveleri: Xvarshi, Inxokvari.

m. Tindi: Tsumadin Bölgesinde, merkezinin olduğu Tindi (=İdari or İdi Tindi dilinde) 5 köyde yaşar ve kendi dillerini konuşurlar. Tindil'ler 2002 sayımlarına göre sadece 44 kişi olarak kaydolunmuştur.

Yukarıda sayılan dillerin hepsi Avarca'nın birer diyalektiği olarak düşünülmelidir. Diller birbiriyle karşılaştırılırken belirli kavramların başlangıçta önemi çok büyüktür. Bunlardan birisi de rakamlardır. Bu konuda bir örnek vererek, bu diller arasındaki akrabalığı ortaya koymaya çalışalım. Detaylı mukayeseyi sonraki yazılarda göreceğiz:

Avar	1	2	3	4	5
Andi	se-w	che-gu	lob-gu	=oGo-gu	inshdu-gu
Botlix	se-b	ke-da	habu-da	=uGu-da	ishtu-da

Godoberi	se-b	ke-da	labu-da	=u ² u-da	insh:t:udε
Chamalal	seb	echida	la ² ada	=o ² ud a	i-s:uda
Bagulal	se-b	ke-ra	lab-da	=o:- ra	inshtu-ra
Tindi	se-b	ke-ja	lab-da	=o ² o- ja	insh:tu-ja
Karata	ce-b	ke-da	lab-da	=o ² o- da	insh:tu- da
Axvax	che- be	ke-da	l ² adabe	=oqo- da	i-sh:tu- da
Xvarshi	has	ql ² ene	lona	u-qe- n	leno
Dido	sis	qlano	lolno	uj-no	leno
Hinux	hes	qo-no	lonno	uqi- no	le-no
Bezhta	hös	qona	lana	ōqo- na	lina
Hunzib	h ^c s	qan.u	lana	oq'e.n	li.no

Yukarıdaki sayılar tablosu, bu diller arasındaki benzerlikler konusunda sadece bir fikir vermek amacıyla konulmuştur. Bu rakamların birbirlerinden sonradan alınmadığı kesinleşirse, bu dillerin akrabalığını ve menşe birliğini göstermek bakımından yeterlidir. Aynı denemeyi çaprazlama metoduyla diğer Dağıstan diller için de yapacağız.

b. Dargwa-Lak Altgrubu:

Bu alt grup, Dağıstan'ın orta kesimlerinde konuşulan yazı dilleridir. Lakça, homojen bir dil olsa da Dargin dili, bir diyalekten öte, ayrı lehçelere benzeyen lehçelere de sahiptir. Örneğin, Kubaçi lehçesi gibi. Lak-Dargin altgrubu ise, yine dağlık alanlarda konuşulan Dargi ve Lak dillerini oluşturur. Bu iki dilin birbiriyle çok yakın akraba olduğu bilinir.

Dargi: (kendilerine verdikleri isim=Dargala) veya Dargwa, Dargin Dağıstan'ın iiknci büyük ethno-linguistic grubudur. Akushin Bölgesinde, Dakhadayev Bölgesinde ve Kaytag Bölgesinde konuşulmaktadır. Darginler, Derbent Geçidi'nin kuzey-batısında, Hazar Denizi kıyılarına kadarki bölgede yayılmışlardır; Kuzeylerinde Kumuklar, batılarında Avarlar, en güneyde Gazi Kumuklar, onların da güneyinde Kaytaklar

bulunur. Konuştıkları dil Lak dilinden sonra en fazla Lezgi'ceye yakındır. Akuşa, Sutkur, Sırhal, Urkarak, Horakan, Kaytak (Haydak) ve Kubaçi gibi daha alt gruplara ayrılırlar. 365,000 kişi (1993). 2002 sayımlarına göre Darginler 510156 kişi, Kaytaglar 5; Kubaçinler 88 kişiden ibarettir.

Lak: (Kazikumukh) Dağıstan'ın merkezinde otururlar. Laklar kendi Lak Bölgesinde ve Kulın Bölgesinde yaşarlar. Doğuda Darginler, batı ve kuzeyde Avarlarla komşudurlar. El sanatları ve kuyumculuklarıyla meşhurdurlar. Akuşa, Şoradin, Kurakh, Rutul ve Dakhadayev kazalarında ve bunun dışında Makhaçkale, Buynak, Hasavyurt ve Kaspî'de yaşarlar. 112,100 kişi (1989); 2002 sayımlarına göre 156545 kişidirler.

c. Lezgi altgrubu

Lezgi alt grubu Güney Dğıstan'da yer alır ve Agul, Archi (Arçi), Lezgi, Rutul, Tabasaran, Tsakhur (S'ah'ur) dillerini, daha doğrusu lehçelerini içerir. Bu grubun toplamı, Dağıstan'ın %21,5 kadarını oluşturur.

Lezgi: Dağıstan içerisinde konuşulan dördüncü en büyük ethno-linguistic grup. Kuzey ve kuzey-batıda Dargin, Lak ve Avarlarla güneyde ise Azeri ve Tatlarla komşu olan Lezgiler arasında Türkçe geniş ölçüde yayılmıştır. Tabasaran, Rutul, Agul, Budukh, Dzekh, Tsakhur, Udi ve Khinalug gibi alt kollara ayrılırlar. 1989 sayımlarına göre 257,000 kişi Dağıstan'da ve 171,400 Azerbaycan'da (1996) yaşamaktaydı. 2002 sayımlarına göre sadece Rusya'da 411.535 kişiye ulaşmıştır. Azerbaycandaki son sayı bilinmemektedir. 2009 itibarıyla Rusya ve Azerbaycan genelinde toplam nüfusları tahminen 700 bin civarındadır.

Tabasaran: Tabasaran ve Khiv Bölgelerinde merkezinin Khuchni olduğu ve Khiv olduğu 120 kadar yerleşimde konuşulmaktadır. 1932 yılında Latin Alfabasine, 1938 yılında da Kril alfabasine geçildi. 95,000 kişi iken (1989); Tabasaran 2002 sayımlarına göre 131785 kişi olmuşlardır.

Agul: of Agul Bölgesinde 19 köyde yaşayan Agular Agulca konuşurlar. Agulca çeşitli şivelere sahiptir. 17,373 kişi iken (1989); Agul 2002 sayımlarına göre 28297 kişi olmuşlardır.

Tsakhur (kendilerine verdikleri isim = Iihibi): Rutul Bölgesinde merkezinin Tsakhur olduğu 12 köyde konuşulur. Azerbaycan'ın Kuzeyinde de konuşulmaktadır. Dağıstan'da 7,000, Azerbaycan'da 13,000 kişi iken (1989); Tsakhur 2002 sayımlarına göre 10366 kişi olmuşlardır.

Rutul: (kendilerine verdikleri isim=Mikhad): Rutul Bölgesinde merkezinin Rutul (Myukhadar Rutul'cada) olduğu 20 köyde konuşulmaktadır. Farklı şiveleri vardır. 20,000 kişi iken (1993); 2002 sayımlarına göre 29929 kişidirler.

Archi= = (Arshishtrib) Merkezinin Archib olduğu 8 köyde konuşulur. Dil ailesi olarak Lezgi grubunda yer alsa da, komşuları olan Avarların dilini iyi bilirler ve yazı dili olarak Avarca'yı kullanırlar. 1,000 kişi (2000) olarak tahmin edilirken 2002 sayımlarına göre sadece 89 kişi olarak kaydolmuşlardır.

Yukarıdakilerle birlikte, Azerbaycan'da konuşulan iki etno-linguistik olarak Dağıstan dilleri arasında sayılan Khinalug, Budukh, Kyryts ve Udi (Uti, Udin) dilleri de Lezgi alt grubunun içerisinde yer alır. Örneğin, Rusya içindeki Udinlerin 2002 sayımlarına göre nüfusu 3721'dir.

Yukarıda dil, bazen de lehçe ifadesini kullanmamızın dilbilim açısından haklı gerekçelerini daha sonraki sayılara saklıyoruz.

2. TÜRK DİL GRUBUNDAN OLANLAR

Kafkasya, öteden beri, Türkî dillerden bir kısmına ev sahipliği yapmıştır. Bugün bu dillerden; Dağıstan'da geriye kalan dillerden Kumukça, Nogayca ve Azerice (Terekeme) kalmıştır. Bu dillerden, Türkî grup hakkında Türkiye'de bilimsel çalışmalar yapılmış olduğundan Türk dilbilim ve etnoloji literatüründe az da olsa bilinmektedirler.

Kuzey Dağıstan'daki Nogay dili ve sahile yakın bölgelerin ortalarında kalan Kumuk dili Türkî dillerin Kıpçak grubundandır. Dağıstan'ın güneyinde konuşulan ve Azericenin Derbent şivesiyle birlikte; Türkçenin Oğuz grubundan olup Kıpçak özellikleri de taşıyan Türkiye'de genellikle Terekeme olarak bilinen bir şivesi daha vardır. Bu şivenin ilginç bir örneği Türkiye, Balıkesir, Manyas, Çamlı köyünde konuşulmaktadır. Dağıstan'ın güneyindeki Oğuz grubu tamamen Azerbaycan'da konuşulan Azerice literatür ve basın dili etkisiyle gelişmesini sürdürmektedir.

Kumuk: Dağıstan'daki üçüncü büyük etno-linguistik grup. Farklı şiveleri vardır⁹.

Hazarlara, Kimaklara, Karaçay-Balkarlara bağlayanlar bulunmaktadır. Makhaçkale, Kaspî, Kayakent, Hasavyurt, Babayurt, Buynakski ve hatta İzberbaş şehirleri Kumukların yaşadıkları alana dahildirler. Kumuk Türkçesi üç lehçeye ayrılıyor; 1- Buynak, 2- Hasavyurt, 3- Kaytak. Diğer Dağıstan kabileleriyle birlikte Dağıstan kültürünün önemli bir parçasını oluşturur. 2002 sayımlarına göre nüfusları 422409 kişi olarak belirlenmiştir. Bugün, Rusya genelinde yaklaşık yarım milyon nüfuslarıyla Dağıstan'ın en önemli grupları arasındadırlar.

Nogay: Nogay Steplerinden Dağıstan'ın içlerine kadar uzanan bölgede yaşarlar. Nogaylar Kafkasya'da XVIII. yüzyılın sonlarında kuzeyden Bugün Dağıstan'ın dışında Krasnodar ve Stavropol eyaletlerinde oturanlar da bulunmaktadır. Bunlar Kazak ve Karakalpaklarla yakın bir Kıpçak Türkçesi kullanırlar¹⁰. Nüfuslarının büyük kısmını göçlerde kaybetmişlerdir¹¹. Diğer Dağıstan kabilelerinden çok da farklı değildirlere. Ortak Dağıstan kültürünü paylaşırlar. Nogaylar Rusya genelinde 2002 sayımlarına göre 90666 kişidirler. Kumuklara yakın bölgelerde genellikle Kumukça konuşulmaktadır.

Azeriler ve Terekemeler: Bu ayrım dilbilime göre bir ayrım olarak adlandırılmaz. Neredeyse aynı dili konuşan iki gruptan ilki Şii, ikinci grubu ise Suni Şafii mezhebindedirler. Diğerlerinde ise, Terekeme'lerin Kıpçak etkisiyle bazı kelimeleri farklı kullandıkları görülmektedir. Azeriler, Terekemeler de dahil olarak 2002 sayımlarına göre 621840 kişidirler. Bu nüfusa, Dağıstanlı olmayan Azerbaycan Azerileri de dahildir. Dağıstan'da Berekey, Velikent, Cemikent, Padar, Memedkala, Deliçoban, Selik, Karadağlı, Tatlar ve Uluterekeme köylerinde¹² yaşayan halk Türkiye'de ve Dağıstan'da, Azeriler arasında da Terekeme olarak adlandırılırlar.

3. İRAN DİL GRUBU KONUŞANLAR

Bütün bir Kafkasya'ya bakıldığında, İran dillerinden ikisi dikkat çeker. İlki, Oset dilidir. Bu dil Kafkasya'nın orta kesimlerinde konuşulur ve Dağıstan'da kitlesel anlamda konuşanı yoktur. Dağıstan dilleri arasında Dağıstan'ın güney bölgelerinde konuşulan Hint-Avrupa dil grubundan bir dil de Tat dilidir. Tat dili, Müslüman Tatlar tarafından konuşulmaktadır. Sık sorulan sorulardan birisi olarak, Tatça ile Osetçe karşılıklı anlaşılabilir durumda mıdır? Buna kesin olarak "hayır" demek gerekir. Temel kavramlarda bile benzerlikleri çok zayıftır.

Müslüman Tatlar, özellikle Derbent bölgesi çevresinde yaşarlar. Şiileri olduğu gibi, Sünnileri de vardır. Tatların önemli bir kısmı aynen Lezgiler ve Avarlar gibi Azerbaycan'ın özellikle Bakü, Kuba, Şamahı, Derbent ve Zakatalı ve hatta güneyde Azerbaycan'ın içlerinde Konakent'e kadarki bölgelerde Kuzey kesiminde yaşarlar¹³. Tatların çok büyük bir kısmı Azericeyi ikinci dil olarak konuşabilirler. Yerleştirilmiş olan eski Farsça ve Türkçe karışımı bir dil konuşan küçük topluluklardır. Yahudi Hazar Türklerinin torunları olduğu veya 2000 yıl öncesinde Güneyden gelen Perslerle akraba oldukları yönünde teoriler de vardır. Müslüman Tatlar ise Derbent ve Kuba bölgesinde yoğunudur. Diğer Dağıstan kabilelerinden hiçbir farklılıkları kalmamıştır. Azerbaycan'da tatlar hem Azerice hem de Tatça kullandıklarından; Ayrıca bazı bölgelerde Tatça tamamen bırakıldığından, sayıları hakkında net bir fikir vermek mümkün değildir. Rusya içerisinde Tat nüfusu 2002 sayımlarına göre 2303 kişidir. Asıl Tat nüfusu Azerbaycanın Dağıstan sınırlarına yakın Kuzey bölgelerindedir ve nüfusları tam olarak bilinmemektedir. Tatların hemen hepsi Azeri Türkçesini iyi konuşabilirler.

Dağ Yahudileri:

Göç dolayısıyla yok olan sınırlı sayıda Dağ Yahudileri de vardır. Bunlar Juhuri olarak da bilinir. İsrail'e yoğun bir göç yaşadıklarından sayıları gittikçe azalmaktadır. Bunun tam olarak bir dil ayrımı değil, fakat inanç kökenli bir ayrım olduğunu söyleyebiliriz. Bu Yahudiler de bazı farklılıklarla birlikte Müslüman Tatlarla aynı dili konuşmaktalar. 12,600 Tat. Bunlar özellikle Magaramkent (Maharremkent) ve Derbent bölgesindedirler.

SONUÇ YERİNE

Kafkasya'da konuşulan diller konusunda Türkiye'de özellikle Türkî (Turkic) dil grubundan olan, Kumuk, Nogay ve Azeri Türkçesi hakkında çalışmalar olsa da Kafkas (Caucasic) dil grubundan olanlar veya İranî (Iranic) gruptan olanlar hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Dilbilim çalışmalarının, çoğu zaman diğer tezlerin ispatında politik dayanak olarak kullanılması, dezenformasyona neden olmakta ve bilimsel gerçeklere ulaşmak zorlaşmaktadır.

Kafkasya'da konuşulan Türkî diller birbirleriyle oldukça yakın ve az bir gayretle anlaşılabilirliği mümkün olan dillerdir. Geçmişte Türk dillerinin Kafkasya'da önemli etkileri olmuştur.

konuşanlarının sayısı artmaktadır. Kafkas dil grubundan olan dillerden de özellikle, Avarca çevresindeki bütün küçük dilleri etkileyen, onlara ödünç kelimeler veren bir dildir. İleride, birkaç yüz kişinin konuştuğu dillerin büyük bir ihtimalle Avarca içinde eriyeceği anlaşılmaktadır.

Güneyde ise, hem Lezgice hem de Azeri Türkçesi çevrelerindeki dilleri etkilemeye devam etmektedir. Her iki dil de, çevrelerindeki küçük dileri, beslemektedir. Lezgice, diğer küçük dillere kelime vermenin yanında, diğerleri tarafından öğrenilen bir dil olmuştur. Bununla birlikte, Dağıstan'da Rusçanın büyüyen etkisi, diğerleriyle kıyaslanamayacak kadar büyüktür.

■ DİPNOTLAR

1- Örneğin, Ufuk TAVKUL, "Kafkasya'da Konuşulan Türk Lehçeleri", Kırım Dergisi, 15 (57), 2006, ss.38-49; Osman UYANIK, "Kumuk Ağızlarında Uzun Kelimeler Ve Ana Türkçedeki Bazı Uzun Ünlülerin Kumuk Ağızlarında Farklı Ünlüye Geçişi", Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Dergisi, s.11; Ufuk TAVKUL, "Kumuk Türkleri -Tarihleri, Sosyal Yapıları ve Dilleri Üzerine Bir İnceleme-", Kırım Dergisi, 13 (50), 2005, ss.29-39; Ufuk TAVKUL, "Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü, Türk Dil Kurumu, 2001; Ufuk TAVKUL, "Kafkasya'daki Nogay Tatarlarının Etno-Politik Durumları Üzerine Sosyolojik Bir Analiz", Kırım Dergisi, 11 (41-44), 2003, 38-46.

2- Mehmet Dursun ERDEM, (Yeni Bir Türk Dili Tarihi Kitabı, Akar, Ali 2005. Türk Dili Tarihi, Ötügen Yayınları, İstanbul) hakkında kitap değerlendirmesi, Turkish Studies /Türkoloji Dergisi I (2006), Sayı: 1, s.154.

3- Andrew Dalby, Dictionary of Languages -The Definitive Reference to more than 400 Languages-, London 2006, s.59.

4- Атаеву Борису МАХАЧЕВИЧУ, "Языком закон не писан...", Республика, 20 (169), 19 Апрель 2008, http://respublic.net/one_stat.php?stat_id=455&vip_id=221.

5- Demoscope Weekly, Электронная версия бюллетеня Население и общество Института демографии Государственного университета - Высшей школы экономики, http://demoscope.ru/weekly/ssp/rus_nac_02.php, №371-372, 30 марта - 12 апреля 2009.

6- Dalby, age., s.110.

7- "Preservation of Linguistic Diversity: Russian Experience", Commission of the Russian Federation for UNESCO, Russian Committee of the UNESCO Information for All Program Interregional Library Cooperation Centre, , Moscow 2008, , s.38.

8- Örneğin, Ufuk TAVKUL, "Kafkasya'da Konuşulan Türk Lehçeleri", Kırım Dergisi, 15 (57), 2006, ss.38-49.

9- Osman UYANIK, "Kumuk Ağızlarında Uzun Kelimeler Ve Ana Türkçedeki Bazı Uzun Ünlülerin Kumuk Ağızlarında Farklı Ünlüye Geçişi", Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Dergisi, s.11; Ufuk TAVKUL, "Kumuk Türkleri -Tarihleri, Sosyal Yapıları ve Dilleri Üzerine Bir İnceleme-", Kırım Dergisi, 13 (50), 2005, ss.29-39

10- Ufuk TAVKUL, "Kafkasya'daki Nogay Tatarlarının Etno-Politik Durumları Üzerine Sosyolojik Bir Analiz", Kırım Dergisi, 11 (41-44), 2003, 38-46.

11- Bedri Habiçoğlu, Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler, Nart Yayıncılık, İstanbul 1993.

12- Terekemeler Hakkında bkz. Gülreyhan NOVRUZOVA, Dağıstan-Derbent Bölgesi Terekeme Türklerinin Dini Hayatı, Erciyes Üniversitesi SBE., Yüksek Lisans Tezi, 2005.

13- Rasim Musabeyov, "Azerbaycandaki Etnik Azınlıklar", Avrasya Dosyası, 1 Mart 2001, s.17.

PEOPLES OF DAGESTAN AND LANGUAGE

It is one of the regions in which languages are concentrated as in Indonesia, Caucasia and India. Though there are many other reasons suggested for the variety of languages in the region, natural and territorial obstacles are the most important reasons for these variety. It is out of doubt that, mountains, deep valleys, rivers caused these people to communicate less and as a result new dialects came in to use. From the tops of high Caucasia mountains to the hillsides, according to some, there are 40 and according to some other there are 80 languages which are being used by these people.

There are Caucasian language, Turkii and Iranian languages which are being spoken in Caucasi. Turkii languages are known in Türkiye as scientific and ethnologic investigations were made on them. As a result, we investigated languages in Caucasia which are relatively less known in contrast to Caucasian languages and on which we think there weren't enough investigations carried out in Turkey.

After this introduction we want to give information about the languages in Dagestan region. We start with the languages matter in Dagestan, the most frequently asked questions on our this issue.

The Official Language Matter in Dagestan

As mentioned in Turkey, there is not an independent language in Dagestan called Dagestan Language. There are three different language groups in Dagestan which are independent from each other, however they keep relativity between each group itself. You will see proof of this relativity in later stages.

There is a need for *lingua franca* (common language) in such a territory where there are many various languages. As we stated in our previous issue, though today common language in Russian, Arabian language was very important from the 7th century to 1917. As it was regarded as the language of Dagestan philosophers, it was respected much. Again Kumukian language had some importance. Even in the past, families with sons knowing Kumukian language are said to have an advantage. Apart from this, in Avar region, people learned Avar languages as a common language and in southern regions Azerbaijani Turkish was used as a common language. The relations of the these languages significantly increased in that time. It is highly possible that words of Lezgician language entered to Turkish word stock in this period. It is known that many of subbranches of Lezgician language; Rutul, Tsakhur, Agul are learned in either Soviet

schools or outside. This is not as much effective as it is used to be in the past and instead of learning each others' language, Russian which is regarded as more effective has become the language of common people as *Lingua Franca*.

The effect of Azerbaijani and Kumukian ended almost in 1930s locally.

In 1994 Ground Laws of Dagestan, in stead of accepting one language as the official language of Dagestan, they accepted all standart languages which are being spoken in Dagestan by considering the current conditions and history of the country. Because the article of ground law suggests "all languages of Dagestan". Avarian, Azerbaijani, Darginian, Kumukian, Lakian, Lezgian, Nogayian, Russian, Tabasaranian, Tatian, and even language of Chechnya. I don't want to state writing language here because some other languages which aren't included also have a written language. For example the tiniest Tatian language is a writable language and has an alphabet. This language is used in Dagestan press along with other languages. Tsakhur, Agul and Rutul languages must also be regarded as official languages as they have written languages as well. All languages must be respected if it is to be sensitive in Dagestan aspect. However being too much respective against other languages will also prevent a language to be one and single official language. And this situation will also strengten the current dominancy of Russian language. Another suggestion could be that a language that was used as a common language in Dagestan might be official language. But I am sure that this will not only be rejected but also will not be accepted under current circumstances.

The chart below is figured out in 2002 head count related to Russian connections of languages spoken in Dagestan. But this point shouldn't be misunderstood when looking the chart. This is not the whole population of Dagestan folks. This is because that, Lezgis, Avars, Tsakhurs, Rutuls, Udis ve Tatlars living in Azerbaijani aren't added to this population. On the other hand, Azerbaijani language is also spoken in Dagestan but the population at the chart shows the population of Azerbaijani people living in Dagestan and directly in Azerbaijan. Tiny folks in Avars are also seen to record themselves as Avars according to previous head counts.

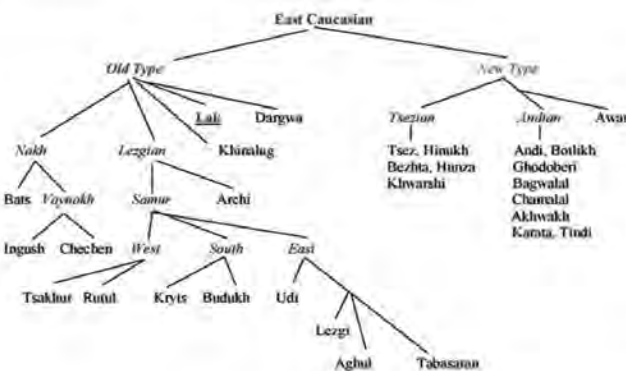
Name of the Folk	Population
Avars	.814473
Andis	.21808
Arçi	.89
Akhvak	.6376

Bagulal	.40
Bezhti	.6198
Botlikh	.16
Ginukh	.531
Godoberi	.39
Gunzib	.998
Dido	.15256
Karata	.6052
Tyndil	.44
Khvarshi	.128
Çamalal	.12
Kumuk	.422409
Azeri (Including Terekeme)	.621840
Nogay	.90666
Tat	.2303
Lezgi	.411535
Agul	.28297
Rutul	.29929
Tabasaran	.131785
Tsakhur	.10366
Udin	.3721
Dargin	.510156
Kaytag	.5
Kubaçin	.88
Lak	.156545

However this chart only includes the population of folks in Russia. For example;

1. Languages from Caucasian Language Group

We shall start with languages which are spoken in Dagestan and which belong to Caucasian (North-East and East Caucasian languages) language family. Avar, Andi, dido, Lak, Dargin ve Lezgi and Chechnya language from Vaynakh group are famous for their abundance of consonant letters. I think that Chechnya language spoken in Dagestan by Chechnya people is a member of North East Caucasia language family with its dialect Ingus. If we take Avar language as an example there are fortysix consonant letters while there are only six vowels. The relationship between these languages we mentioned , are out of doubt

a. Avar-Andi-Dido Subgroup

They form the biggest group of Dagestan. The subgroup of Avar-Andi-Dido includes this sub-languages , dialects spoken in higher points of Dagestan ; Akhvakh, Andi, Avar, Bagulal, Bezhta, Botlikh, Chamalal, Dido, Godoberi, Hinukh, Hunzib, Karata, Khvarshi, Tindi. We can say that these dialects are only used in Dagestan. In Dagestan these languages are %29.4 of

all languages spoken. They started to use Latin Alphabet in 1920 and they started to use Cyrillic Alphabet in 1938. This languages is spoken in higher regions of Dagesten. 556.000 in Dagestan and 44.000 in Azerbaijan (1989). According to the 2002 head count Avars all over the Russia count up to 814.473. By 2009, it is estimated that Avars in Russia and Azerbaijan may count up to a million.

We know that Avar language is spoken in Northern regions of Azerbaijan.

Acceptance of Avar language and 14 dialects of it in Northern regions as Lingua Franca continued in Soviet time as it used to do in Gazavat time. In southern regions Lezgi language had the same effect on language and dialects as how Avar language had in North.

The most crowded family of Avars are seperated in to three different groups in terms of language. 1-Avar 2- Andi 3-Dido (Tsez)

The most crowded group is formed by Avars. These group is ranged from Sulak River in north to Zakatali Region in south. Andis are seperated in to sub groups such as; Bottliih, Godoberi, Karatin, Bagvalal, Çamalal, Tindi and Achavis. Hinuk, Cvarsin and Kapucins are the sub groups of Didos.

These are Avar language dialects ;Salatav, Kunzakh (Xunzax, Kuzey Avar), Keleb, Bacadin, Untib, Shulanin, Kaxib, Hid, Andalal-Gxdatl, Karax (Karakh), Batlux, Ancux (Antsukh), Zakataly (Char). However Khunzakh (bolmats) had been the language of warriors common language for 300 years. Avar language is accepted as a common language which symbolized 13 different dialects. Bolmats is very important in those regions people to identify themselves and written Avar language is formed on the basis of Bolmats.

There are many sub branches of Avar languages which can be regarded dialects. Let's give different examples for each;

a. Akhvakh: (they name themselves as Ashvado) . They live in 8 villages in Akhvakh and Shamil region and they use their own language. They were 3500 people in the 1990 head count and 6376 people in the 2002 head count.

b. Andi: (they name themselves as Khivannal) They live in North Botlikh region, Andi (khiani in Andi language) and Gagatli in 9 villages and they use their own language. Their dialects are Munin, Rikvani, Kvanxidatl, Gagatl and Zilo. They are approximately 20.000 people, in the 2002 head count they were 21.808.

c. Botlikh (Buyhalji): They live in Tsudamin and Akvakh region in 6 villages and they use their own language. Their dialects are Botlikh and Zibirkhalin. They were 5000 people in the 1990 head count and 16 people in 2002 head count.

d. Bagulal (Bagval): They live Tsudamin and Akvakh regions in 6 villages and they use their own language. They were 2000 people in the 1990 head count and only 40 people in the 2002 head count.

e. Bezhta (Bezhta language= Kapucha) They live in 3 vil-lages centred by Bezhta and theu use their own language. They were 5000 people in the 1990 head count and their dialects are Bezhta, Tlyadaly, Khocharkhotin. They were 6198 people in the 2002 head count.

f. Chamalal: They live in North Tsudamin region and they use their own language. Their dialects are Gadyri (Gachitl-Kvankhi), Gakvari (Agvali-Richaganik-Tsumada-Uruk), Gigatl. They were 5000 people in the 1990 head count and in the 2002 head count they were only 12 people.

g. Dido (Tsuntal, Tsez): They live in a few village in Tsuntin (S'undin) region and they use their own language. Their dialects are Didoi, Tsez, Cez, Tsezy, Tsuntin. They were 8000 people in the 1990 head count and they were 15256 people according to the 2002 head count.

h. Godoberi: They live in Southern East regions of Botlikh and Godoberi's villages and they use their own language. In the 1996 head counts they were 3000 people and in the 2002 head count they were 39 people.

i. Hinukh: They are approximately three groups of 150 people. They live Tsuntin (S'undin) region and Khenokh they use their own language. They were 300 people in the 1990 head count and in the 2002 head count they were only 531 people.

j. Hunzib: They live in Northern East Uchastok region and Gunzib village and they use their own language. They were 2000 people in the 1995 head count and 998 people in the 2002 head count.

k. Karata (they name themselves as Khkhiridi) They live in 10 villages in Akvakh and Khunzakh regions and they use their own language. They were 6052 people in the 2002 head count.

l. Khvarshi (they name themselves as Atil'ko and Huani) : They live in Khvarshi (Huani in language Khvarshi) village in Tsudarmin village and they use their own language. They were 500 people in the 1990 head count and they were 128 people in the 2002 head count. Their dialects are Xvarshi, Inxokvari.

m. Tindi: They live in 5 villages of Tindi in Tsudamin region and they use their own language. They were recorded as 44 people in the 2002 head count.

All of the languages above must be regarded as the sub dialects of Avar language. Compare and contrast of certain terms between languages are of great importance at first. One of these are digits. To give an example of this situation, we should try to reveal the connection between these languages. We will see detailed compare and contrast in later stages.

Avar	1	2	3	4	5
Andi	se-w	cte-gu	lob-gu	=oGo-gu	inshdu-gu
Botlix	se-b	ke-da	habu-da	=uGu-da	ishtu-da
Godoberi	se-b	ke-da	labu-da	=u?u-da	insh:t:uda
Chamalal	seb	echi-da	lalada	=o?uda	i-s:uda
Bagulal	se-b	ke-ra	lab-da	=o:-ra	inshtu-ra
Tindi	se-b	ke-ja	lab-da	=o?o-ja	insh:tu-ja
Karata	ce-b	ke-da	lab-da	=o?o-da	insh:tu-da

Axvax	che-be	ke-da	l ^w adabe	=oq o-da	i-sh:tu-da
Xvarshi	has	qI ^w ene	lona	u-q e-n	leno
Dido	sis	qIano	loIno	uj-no	leno
Hinx	hes	q o-no	lono	uq i-no	le-no
Bezhta	hös	q ona	lana	öq o-na	lina
Hunzib	h ^w s	q an.u	lznz	oq'e.n	h.no

Source: Mark Rosenfelder, "Numbers in 5000 Languages" <http://www.zompist.com/mide.htm#caucasian>

The chart of digits above are just shown to give example about the connection between languages. If it is proven that these digits were not taken in different periods, this would be enough to make connection between these languages. We will make the same experiment on Dagestan languages with cross-wise method.

b. Dargwa-Lak Subgroup:

This subgroup includes the languages spoken in the middle regions of Dagestan. Though Lak language is a homogeneous language, Dargwa language includes several different dialects. Such as Kubachi dialect. Dargwa-Lak Subgroup includes Dargwa and Lak languages which are spoken in mountainous regions. It is known that these two languages are closely related to each other.

Dargwa: (they name themselves as Dargala) Dargwa is the second biggest ethno-linguistic group of Dagestan. It is spoken in Akushin region, Dakhadayev region and Kaytag region. Dargwans are spread to a range from north west of Derbent Gate to the shores of Caspian Sea. There are Kumuks in north, Avars in west, veteran Kumuks in south and Kaytaks in far south. Their language looks like Lezgi language after their own language Lak. It is divided into subgroups such as Akuşa, Sutkur, Sirhal, Urkarak, Horakan, Kaytak (Haydak) and Kubachis. They were 365.000 people in the 1993 head count and in the later head count in 2002 they were 510.156, Kaytags were 5 and Kubachis were 88 people.

Lak: (Kazikumukh) They live in the center of Dagestan. Laks live in their own lak region and Kulin region. They are neighbours with Dargwa in East and with Avars in west and north. They are famous for their handicraft and jewel works. They live in Akusha, Shoradin, Kurakh, Rutul and Dakhadayev districts and apart from this they also live in Makhackale, Buynak, Hasavyurt and Caspi. They were 112.100 people in the 1989 head count and 156.545 people in the 2002 head count.

c. Lezgi subgroup

Lezgi subgroup is placed in Eastern Dagestan and includes Agul, Archi, Lezgi, Rutul, Tabasaran, Tsakhur (S'ah'ur) dialects. This group forms the %21.5 of all Dagestan.

Lezgi: The fourth biggest ethno-linguistic language group spoken in Dagestan. Turkish is widely spread between Lezgis who are neighbours with Dargwas, Avars and Laks and in south with Azerbaijani and Tatars. They are divided into subgroups such as Tabasaran, Rutul, Agul, Budukh, Dzekh, Tsakhur, Udi

and Khinalug. According to 1989 head count there were 257.000 people living in Dagestan and 171.400 people living in Azerbaijani. According to the 2002 head count, this number reached 411.535 in Russia. The last head count in Azerbaijani is unknown. The overall estimated number in Russia and Azerbaijani is approximately 700.000 people.

Tabasaran: This dialect is spoken in approximately 120 allocation units in Khucni, Khiv and Tabasaran regions. They altered to Latin Alphabet in 1932 and to Cyrilic Alphabet in 1938. While they were 95.000 in 1989 head count, Tabasaran reached 131.785 people in the 2002 head count.

Agul: Aguls who live 19 villages in Agul region speak Agul language. They have various dialects. While they were 17.373 people in the 1989 head counts, they reached 28.297 in the 2002 head count.

Tsakhur (they name themselves as Ihibi): This language is spoken in approximately 12 villages in the region of Rutul and Tsakhur. It is spoken in the north of Azerbaijani. They were 7000 people in Dagestan and 13.000 people in Azerbaijani in the 1989 head count and they reached 10.366 people in the 2002 head count.

Rutul (they name themselves as Mikhad): It is spoken in approximately 20 villages in Rutul region (Myukhadar in Rutul language). They have various dialects. They were 20.000 people in the 1993 head count and they reached 29.929 people in the 2002 head count.

Archi = (Arshishtib) This language is spoken in 8 villages in Archib. They use Avar language as written language and know Avar language well though they are placed in Lezgi group. Though estimated about 1000-2000 people they were only 89 people in the 2002 head count.

Besides dialects above, Khinalug, Budukh, Kyrysts ve Udi (Uti, Udin) are also among Lezgi language group, which are spoken in Azerbaijani as two ethno-linguistic languages. For example Udins in Russia were 3721 people in the 2002 head count.

We keep the reason for our using language and dialect terms for certain places to our next issues.

2. Languages from Turkish Language Group

Caucasia has always hosted some of the Turkish languages throughout the history. Today only Kumuk, Nogay and Azerbaijani (Terekeme) languages have survived in Dagestan. These languages are known though a little, because there were some scientific investigations carried out on them in Turkey.

Kumuk language, which is between the Nogay language in North Dagestan and seaside, is from Kipcak group of Turkish languages. There is one more dialect known as Terekeme, which carries features of Kipcak group in Oguzs, spoken in the south of Dagestan with Derbent dialect of Azerbaijani. An interesting example of this dialect is spoken in Balikesir, Manyas, Camli village in Turkey. Oguz group in the south of Dagestan continues to improve with the effect of Azerbaijani literature and effect of language of press.

Kumuk: The third biggest ethno-linguistic group in Dagestan. It has various dialects.

There are many connections of them between Caspians, Kimaks, Karacay and Balkars. Makhçakale, Kaspi, Kayakent, Hasavyurt, Babayurt, Buynakski and even İzberbaş cities are among the places Kumuks live in. Kumuk Turkish separates into three dialects ; 1-Buynak 2-Hasavyurt 3-Kaytak. It forms an important part of Dagestan culture along with other Dagestan tribes. Their population was determined as 422.409 in the 2002 head count. They are vital part of Dagestan with their population up to half a million.

Nogay: They live in the region from Nogay steppes to inner Dagestan. Nogays have lived outside the Dagestan in Krasnodar and Stravpol states in Caucasia since the end of XVIII. century. These people use a similar Kipcak Turkish like Kazakhstani and Karapkalpaks. They lost most of their population in immigrations. They are not much different from other Dagestan tribes. They share common Dagestan culture. They were 90.666 people in all Russia in 2002 head count. Kumuk languages is spoken in regions which are close to Kumuks.

Azerbaijanis and Terekemes: This is not a differentiation according to linguistics. The first of these two groups which almost speak same language is Shiite and second one is Sunnite people. In others, there are some differences seen due to the effect of Terekemes and Kipcaks. Azerbaijanis and Terekemes were 621.840 people in the 2002 head count. Azerbaijanis out of Dagestan were also added to this population. The people living in Berekey, Velikent, Cemikent, Padar, Memedkala, Deliçoban, Selik, Karadağlı, Tatlar and Uluterekeme villages in Dagestan are called Azerbaijanis and Terekemes by Turkey and Dagestan.

3. Those Who Speak the Language group of Iran

When looked to whole Caucasi, two of Iran languages are striking. First of them is Oset language. This language is spoken in middle regions of Caucasia and there is not a mass usage in Dagestan. Another language spoken in the southern regions of Dagestan is Tat language which belongs to Indo-European language family. Tat language is spoken by Muslim Tats. A frequently asked question is that; Can Tat language speaker and Oset language speaker understand each other? To say clearly; "no" is the right answer for this. Their common points in basical terms are even unsimilar.

Muslim Tats live in region around Derbent. There are both Shittes and Sunnites people in them as well. An important part of Tats live in Azerbaijani, Bakü, Kuba, Şamahı, Derbent ve Zakatali and even in southern part of Azerbaijan; Konakkent. Most of Tats can speak Azerbaijani language as a secondary language. They are tiny societies who speak the mixture of Persian and Turkish languages. There are some suggestions that they are relatives of Persians which came here 2000 years ago and they are the grandsons of Jew Caspian Turks. Muslim Tats are populated in Derbent and Kuba regions. They have no differences from other Dagestan tribes. As Tats in Azerbaijani both speak Azerbaijani and Tat languages, and as in some regions Tat language is completely left, there is not a clear number about their population. In Russia, according to the 2002 head count there

were 2303 Tats. The real Tat population is in the Northern borders of Dagestan and their population is unknown. Almost all of the Tats can speak Azerbaijani Turkish language.

Highlander Jews:

There are limited number of Highlander Jews which almost extinct due to immigrations. These people are also known as Juhuri. As they continuously immigrate to Israel, their number is reducing day by day. This is not a separation of language but this is the separation of religion in fact. These Jews speak the same language with Muslim Tats with tiny differences. There are 12.600 of them in the region. These people live in Magaramkent (Maharremkent) and Derbent regions.

CONCLUSION

Though there are investigations on languages related to Turkii (Turkic) group and Kumuk, Nogay and Azerbaijani Turkish, there is not much information about Caucasian languages and Iranian languages. Usage of linguistic studies as political clues in proving other thesis results in disinformation and makes it difficult to reach scientific facts.

Turkii languages spoken in Caucasia are languages which are very similar to each other and can be understood with a little effort. In the past, Turkish languages had many important effects on Caucasia. Many Caucasian languages are seen to adopt words from Turkish Kipcak and Oguz groups.

The number of the users of Caucasian languages increase in accordance with the swift increase in population. Also, languages of Caucasian group, affected the languages around, such as Avar language and lend many words to these languages. It is understood that almost all of the languages which are spoken by a few hundreds of people would disappear in Avar language.

In south, both Lezgi and Azerbaijani languages continue to affect the languages around themselves. Both languages feed tiny languages around. Lezgi language not only lend words to other languages but also become a language to be learned by other folks. Besides, Russian language effect is the most important factor affecting the Dagestan languages.

DAGESTAN VÖLKER UND DEREN SPRACHEN

Kaukasus ist, wie die Regionen Indonesien und Indien, einer der Regionen, wo sprachliche Dichte herrscht. Obwohl verschiedene Thesen zu der Existenz vieler Sprachen in dieser Region gemacht werden, ist darunter die wichtigste, dass die natürlichen Hindernisse die Entstehung verschiedener Sprachen verursachten. Ohne Zweifel haben die Gebirge, tiefen Täler und Flüsse mit der Zeit den Kontakt zwischen den verschiedenen Völkern verringert und somit das Entstehen neuer Ausdrücke, Mundarten und Sprachen verursacht. Auf der hohen Kaukasus-Gebirgskette, vom Gipfel bis zum Fuß des Berges, werden ungefähr für die einen 80, für die anderen 40 Sprachen gesprochen.

Ein Teil der im Kaukasus gesprochenen dutzenden Sprachen stammt aus dem Kaukasus, ein anderer Teil aus der Türkisch- und Persischen Gruppe. Da über die Türkische Gruppe dieser Sprachen, in der Türkei wissenschaftliche Studien gemacht wurden¹, ist in der Türkischen Linguistik und Ethnologie - Literatur, wenn auch nur gering, davon bekannt. Deshalb haben wir uns in dieser Studie, den Sprachen der relativ weniger bekannten Kaukasus- Sprachgruppe, wovon wir überzeugt sind, daß in der Türkei auf diesem Gebiet keine ausreichenden Studien gemacht werden, zugewendet.

Da die Lage der Sprachen dieser Region von den türkischen Wissenschaftlern manchmal als "verwickelt und kompliziert" bezeichnet wird², wagen viele einheimischen Sprachwissenschaftler nicht, darauf einzugehen. In dieser Studie haben wir nur versucht, die nördlichen Kaukasus Sprachen zu untersuchen.

Nach der Einführung beabsichtigen wir, allgemeine Informationen über die in der Dagestan- Region gesprochenen Sprachen zu geben. Wir fangen in dieser Auflage mit dem Sprachproblem in Dagestan, einer der oft gefragten Themen, an.

Das Offizielle Sprachproblem in Dagestan:

Wie in Türkei von Zeit zu Zeit erwähnt wird, gibt es keine 'dagestanisch' genannte unabhängige Sprache. In Dagestan werden verschiedene Sprachen, die in drei Gruppen aufgeteilt werden können und untereinander verwandt sind, gesprochen. Den Beweis dieser Verwandtschaft werden Sie im Verlauf

des Artikels sehen.

In einem solchen geographischen Gebiet, in dem viele verschiedene Sprachen gesprochen werden, ist auch der Bedarf an lingua franca, das heißt Sprachen, die als Gemeinschaftssprachen benutzt werden, vorhanden. Wie wir in der vorherigen Ausgabe betont hatten, obwohl heute Russisch die Gemeinschaftssprache ist, spielte Arabisch von Anfang des 7. jh. bis 1917 eine ernsthafte Rolle[3]. Da diese als die Sprache der Gelehrten in Dagestan betrachtet wird, hatte sie eine äußerst ehrenwerte Lage. In einem anderen Zeitabschnitt spielte Kumugisch eine sehr ernste Rolle. Man sagt sogar, dass es von Vorteil für 'die Familien, die für ihren Sohn eine Frau werben wollten' war, wenn der Sohn Kumugisch konnte. Dabei hatten die Nachbarsvölker der lokalen Awar- Region, Awarisch als Gemeinschaftssprache gelernt, in der südlichen Region dagegen wurde Lezgi und Aserbaidshan-Türkisch als Gemeinschaftssprache benutzt. Während dieser Periode nahm die gegenseitige Beeinflussung der Sprachen äußerst zu. Möglicherweise kamen auf diesem Wege die Lezgi- Sprache und die türkischen Wörter in deren Mundarten hervor. Man weiss, dass in sowjetischen Schulen die meisten Völker wie Rutul, Tsakhur, Aghul von Untergruppen des Lezgischen lezgisch in den Schulen oder draußen gelernt haben. Die Wirkung ist heute schwächer, und anstatt gegenseitig die Sprachen zu lernen, füllen sie diese Lücke durch Russisch Lingua Franca, welches als noch gültiger empfunden wird.

Die Wirkung von kumugisch und aserbaidshanisch endete örtlich nach 1930.

Im Dagestan- Staatsgrundgesetz von 1994 wurden anstatt der Anerkennung einer einzigen offiziellen Sprache, unter Berücksichtigung der Geschichte und vorhandenen Lage von Dagestan, sämtliche in Dagestan gesprochenen und standart schriftlichen Sprachen in den Inhalt genommen; denn der Ausdruck im Staatsgrundgesetz beinhaltet die Äußerung "sämtliche Sprachen in Dagestan"[4]. Awarisch, Aserbaidshanisch, Dargwaisch, Kumugisch, Lak, Lezgisch, Nogayisch, Russisch, Tabasaran, Bats und sogar, trotz Konflikter, Chechisch. Jedoch sind hiermit nicht alle schriftlichen Sprachen gemeint, denn es gibt weitere

Sprachen, die hier nicht beinhaltet sind; z.B., einer der kleinsten Sprache der Bats, ist eine schreibbare und über ein Alphabet verfügende Sprache. Diese wird in Dagestan, zusammen mit den anderen, in der Presse und im Rundfunk gebraucht. Da auch die Sprachen Aghul, Rutul und Tsakhur schriftliche Sprachen sind, sollten diese, auch in Hinsicht auf Sensibilität, als öffentliche Sprachen anerkannt werden. Doch es gibt keine Zweifel, dass in diesem Grad diese Sensibilität, die Entstehung einer offiziellen Sprache in diesem Land verhindern wird. Sogar noch weiter, dies wird veranlassen, dass die russische Sprache bis zum Ende seine Lage als überlegene offizielle Sprache verstärken wird. Auch einer der Sprachen, die die Dagestaner in der Vergangenheit als Gemeinschaftssprache nutzten, kann als ein anderer Vorschlag, welcher dem Vorzug der Dagestaner nach verstärkt wird, überlegt werden. Doch ich bin mir sicher, dass dieser Vorschlag falsche Reaktionen hervorrufen und auch in der heutigen Lage missverstanden wird.

Wir betrachten die Sprachen in Dagestan, um dies allgemein verständlich zu machen: Nach den 2002- Volkszählungen, meinen Unterlagen zufolge, taucht die unten vorhandene Aufstellung auf, wenn die Ausläufe in Russland, der gesprochenen Sprachen in Dagestan beachtet werden. Doch es sollte in diesem Punkt kein Missverständniss entstehen, wenn diese Aufstellung studiert wird. Die Bevölkerung der Dagestanvölker ist nicht nur daraus bestehend. Doch beim Studieren dieser Aufstellung sollte in diesem Punkt kein Missverständniss entstehen, denn die Zahlen der Lezgi, Awar, Tsakhur, Rutul, Udi und Bats in Aserbaidschan, sind nicht einbezogen. Und die in Aserbaidschan lebenden und der Dagestan- Sprachfamilie angehörenden Khinalug, Budukh, Kryts usw. sind hier in der Aufstellung nicht miteingeschlossen. Auf der anderen Seite, wird in Dagestan aserbaidisch gesprochen; doch ein Teil der in der unten aufgelisteten Aufstellung der vorhandenen aserbaidischen Bevölkerung ist ursprünglich aus Dagestan, der andere Teil dagegen direkt aus Aserbaidschan. Auf der anderen Seite sieht man die kleinen Volksgruppen der Awaren, die sich bei der vorletzten Zählungen in großem Maße selbst als Awaren registrieren ließen.

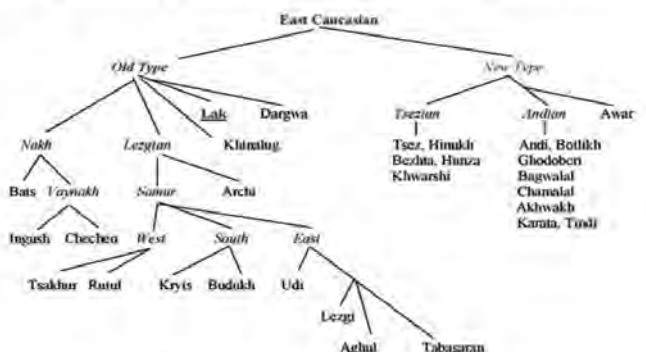
Volksname	Bevölkerung
Awar	.814473
Andi	.21808
Archi	.89
Akhwakh	.6376
Bagwalal	.40
Bezhta	.6198
Bothlikh	.16
Hinukh	.531
Ghodoberi	.39
Gunzib	.998
Dido	.15256
Karata	.6052
Tindi	.44
Khwarshi	.128
Chamalal	.12

Kumuk	.422409
Aserbeidschan (Terekeme miteingeschlossen)	621840
Nogay	.90666
Bats	.2303
Lezgi	.411535
Aghul	.28297
Rutul	.29929
Tabasaran	.131785
Tsakhur	.10366
Udi	.3721
Dargwa	.510156
Kaytag	.5
Kubachin	.88
Lak	.156545

Doch es sollte auch darauf hingewiesen werden, dass in dieser Aufstellung hinsichtlich einiger Völker nur die Bevölkerung im Bundesstaat Russland eingetragen wurden. Beispielsweise:

1. DIE AUS DER KAUKASUS- SPRACHGRUPPE

Fangen wir mit den Sprachen, die in Dagestan gesprochen werden und der Kaukasus -Familie angehören (Nordost Kaukasus -Sprachen), an. Mit den Sprachen Awarisch, Andi, Lak, Dargwaisch und Lezgisch ist Chechisch aus der Vaynakh Gruppe, bekannt mit seinen vielen Konsonanten. Meiner Ansicht nach ist auch Chechisch, das von den Chechen in Dagestan gesprochen wird zusammen mit Ingush, eine Mundart von der Nordost Kaukasus -Sprachgruppe. Wenn wir als Beispiel von Awarisch ausgehen, hat diese Sprache gegenüber 46 Konsonanten, nur 6 Vokale. Die Verwandtschaft der aufgezählten Sprachen, bringt keinen Konflikt mehr.

Aufstellung 1: Quelle: , Wolfgang Schulze, "The Lak Language", <http://www.lrz-muenchen.de/~wschulze/Lak.htm>, 2007

a. Awar-Andi-Dido Untergruppe:

Die Awaren bilden die grösste Gruppe von Dagestan. Awar-Andi-Dido Untergruppen bilden diese Unter-Sprachen, besser gesagt Mundarten, die in hohen Regionen von Dagestan gesprochen werden: Akhwakh, Andi, Awar, Bagwalal, Bezhta, Bothlikh, Chamalal, Dido, Ghodoberi, Hinukh, Hunzib, Karata, Khwarshi, Tindi. Wir können sagen, dass diese Mundarten nur in Dagestan benutzt werden[5]. Es muss hingewiesen werden, dass diese Sprachen, einen Anteil von 29.4% in Dagestan bilden. 1920 wurde das Latein-Alphabet, 1938 das Kiril

Alphabet, anerkannt. In den hohen Teilen der west und süd-westlichen Mittelregionen von Dagestan, werden sie gesprochen. 556.000 in Dagestan und 44.000 in Aserbaidtschan (1989). Doch der Zählung von 2002 zufolge, hat die Zahl der Awaren in sämtlichen Gebieten von Russland, 814.473 erreicht. Man ist der Meinung, dass grundsätzlich im Jahre 2009 die Awaren in Russland und Aserbaidtschan und die Völker, die zu ihnen gehören, eine Million Personen überschritten haben.

Wir wissen, daß awarisch in den nördlichen Regionen von Aserbaidtschan gesprochen wird.

Die Anerkennung von mindestens 14 Mundarten und Dialekten von Awarisch als Lingua Franca in den nördlichen Regionen dauerte, sowohl in der Kriegsphase als auch in der sowjetischen Phase, an. In den südlichen Regionen dagegen verursachte Lezgisch die gleiche Wirkung auf andere Mundarten und Dialekte.

Die Awaren in Dagestan kann man in Bezug auf die Sprache in drei große Volksgruppen einteilen: 1- Awar, 2- Andi, 3- Dido (Tsez).

Den größten Teil bilden die eigentlichen Awaren. Diese breiten sich, im Norden des Sumpfflusses (mittlere Gebiete), bis, in südlicher Richtung, der Zakatali Umgebung aus. Die Andi Völker dagegen, teilen sich in Untergruppen wie Bothlikh, Ghodoberi, Karatin, Bagwalal, Chamalal, Tindi und Achwachish. Zu den Dido -Gruppen dagegen zählen die Hinukh, Khwarshi und Kapuchinen.

Awarisch besteht eigentlich aus folgenden Mundarten: Salatav, Kunzakh (Xunzax, Kuzey Avar), Keleb, Bacadin, Untib, Shulanin, Kaxib, Hid, Andalal-Gxdatl, Karax (Karakh), Batlux, Ancux (Antsukh), Zakataly (Char). Doch Khunzakh (Bolmats) war seit 300 Jahren die Gemeinschaftssprache (koine) der Krieger. In den inneren Regionen von Dagestan, wurde sie als eine Sprache, bestehend aus 13 Dialekten, als Awarisch anerkannt. Bolmats spielt eine grosse Rolle bei der Selbstbeschreibung im ethnischen Sinne der Menschen in der Awarregion, und so wurde die Awarische "Bolmats" für immer gestaltet⁶.

Awarisch hat auch Unter-Gliederungen die mehr als ein Ausdruck, sich in Mundarten umwandeln. Schildern wir diese jetzt, getrennt voneinander:

a. Akhvakh: (wie sie sich nennen= Ashvado) Sie leben in 8 Dörfern in den Akhvakh und Shamil Regionen und sprechen ihre eigene Sprache. 3.500 Personen (1990). Der Volkszählung 2002 zufolge, sind es 6.376 Personen.

b. Andi: (wie sie sich nennen= Khivannal) Sie leben in 9 Dörfern in der nördlichen Bothlikh Region, in Andi (in deren Sprache Khiani) und Gagatli und sprechen ihre eigene Sprache. Dessen Ausdrücke sind: Mumin, Rikhvani, Kwanxidatl, Gagatl, Zilo. Rund geschätzt 20.000 Personen. Der Volkszählung 2002 zufolge, sind es 21.808 Personen.

c. Bothlikh (Buyhalji): (Buyhalji): Sie leben in 2 Dörfern namens Bothlikh und Miarso, in der Bothlikh Region und sprechen ihre eigene Sprache. Ihre Ausdrücke: Bothlikh und Zibirkhalin. 5.000 Personen (1990). Der Volkszählung 2002

zufolge, wurden 16 Personen registriert.

d. Bagwalal (Bagval): Sie leben in 6 Dörfern der Region Tsumadin und Akhvakh und sprechen ihre eigene Sprache. 2.000 Personen (1990). Der Volkszählung 2002 zufolge, wurden nur 40 Personen registriert.

e. Bezhta: (Bezhta language= Kapucha) Sie leben in 3 Dörfern, dessen Zentrum Bezhta bildet und sprechen ihre eigene Sprache. 5.000 Personen (1990). Ihre Ausdrücke: Bezhta, Tlyadaly, Khocharkhotin. Der Volkszählung 2002 zufolge sind es 6.198 Personen.

f. Chamalal: Sie leben in der nördlichen Tsumadin Region und sprechen ihre eigene Sprache. Ihre Ausdrücke: Gadyri (Gachitl-Khvankhi), Gakvari (Aghvali-Richaganik-Tsumada-Uruk), Gigatl. 5.000 Personen (1990). Der Volkszählung 2002 zufolge wurden nur 12 Personen registriert.

g. Dido: (Tsundal-Tsez) Sie leben in einigen Dörfern der Tsuntin (S'undin) Region und sprechen ihre eigene Sprache. Ihre Ausdrücke: Didoi, Tsez, Cez, Tsezy, Tsuntin. 8.000 Personen (1990). Der Volkszählung 2002 zufolge sind es 15.256 Personen.

h. Ghodoberi: Sie leben in den Dörfern, deren Zentrum Ghodoberi in der südwestlichen Bothlikh Region ist, und sprechen ihre eigene Sprache. 3.000 Personen (1996). Der Volkszählung 2002 zufolge wurden nur 39 Personen registriert.

i. Hinukh: Eine kleine Gruppe von ungefähr 150 Personen. Sie leben im Dorf, namens Khenokh, in der Tsuntin (S'undin) Region und sprechen ihre eigene Sprache. 300 Personen (1990). Der Volkszählung 2002 zufolge sind es 531 Personen.

j. Hunzib: Sie leben in der nordöstlichen Bezhtin Uchastock Region, in Dörfern, deren Zentrum Gunzib ist, und sprechen ihre eigene Sprache. 2.000 Personen (1995). Der Volkszählung 2002 zufolge wurden nur 998 Personen registriert.

k. Karata: (wie sie sich nennen= Khkhiridi) Sie leben in den Regionen Akhvakh und West- Khunzakh, in 10 Dörfern, deren Zentrum Karata ist, und sprechen ihre eigene Sprache. Der Volkszählung 2002 zufolge sind es 6.052 Personen.

l. Khvarshi: (wie sie sich nennen= Atil'ko und Huani) Sie leben in der Tsumadin Region, in Dörfern, deren Zentrum Khvarshi (in deren Sprache Huani) ist und sprechen ihre eigene Sprache. 500 Personen (1990). Der Volkszählung 2002 zufolge wurden sie als 128 Personen registriert. Ihre Ausdrücke: Xvarshi, Inxokvari.

m. Tindi: Sie leben im Tsumadin Region, in 5 Dörfern, deren Zentrum Tindi (= Idari oder Idi in deren Sprache) ist und sprechen ihre eigene Sprache. Der Volkszählung 2002 zufolge wurden sie als nur 44 Personen registriert.

Alle oben genannten Sprachen werden als einzelne Dialekte von Awarisch vermutet. Beim Vergleich der Sprachen, tragen einige Begriffe anfangs eine bedeutende Rolle. Einer davon sind die Zahlen. Wir werden versuchen, die Verwandtschaft dieser Sprachen mit Beispielen niederzulegen. Den detaillierten Vergleich werden wir im Laufe der Artikel sehen:

Awar	1	2	3	4	5
Andi	se-w	che-gu	lob-gu	=oG <u>o</u> -gu	inshdu-gu
Bothlix	se-b	ke-da	habu-da	=u <u>G</u> u-da	ishtu-da
Ghodober	se-b	ke-da	labu-da	=u <u>?</u> u-da	insh <u>t</u> uda
Chamalal	seb	echida	lalada	=o <u>?</u> uda	i-s <u>t</u> uda
Bagwalal	se-b	ke-ra	lab-da	=o <u>o</u> -ra	inshtu-ra
Tindi	se-b	ke-ja	lab-da	=o <u>?</u> o-ja	insh <u>t</u> u-ja
Karata	ce-b	ke-da	lab-da	=o <u>?</u> o-da	insh <u>t</u> u-da
Arvax	che-be	ke-da	l ^w adabe	=oq <u>o</u> -da	i-sh <u>t</u> u-da
Khvarshi	has	q ^w ene	lona	u~q <u>e</u> -n	leno
Dido	sis	q ^l ano	loIno	uj-no	leno
Hinuz	hes	qo-no	lonno	uq <u>i</u> -no	le-no
Bezhta	hōs	qona	lana	ōq <u>o</u> -na	lina
Hunzib	h ^e -s	qan u	lznz	oq ^e -n	li no

Quelle: Mark Rosenfelder, "Numbers in 5000 Languages" <http://www.zompist.com/mide.htm#caucasian>

Die Nummerntafel oben wurde zwecks der Ansicht über die Ähnlichkeiten dieser Sprachen gegeben. Wenn festgelegt wird, dass diese Zahlen nicht später voneinander übernommen wurden, ist dies ausreichend, hinsichtlich der Verwandtschaft und ursprünglichen Einheit dieser Sprachen, als Beweis zu zeigen. Den gleichen Versuch werden wir auch mit der diagonal Methode für die anderen Dagestan Sprachen- durchführen.

b. Dargwa-Lak Untergruppe:

Diese Untergruppe enthält Schriftsprachen, die in den mittleren Regionen von Dagestan gesprochen werden. Obwohl die Lak- Sprache eine homogene Sprache ist, hat Dargwaisch, mehr als Dialekte, verschiedene und ähnliche Mundarten, z.B. wie die Kubachi- Mundart. Die Lak-Dargwa Untergruppe dagegen, bildet die Dargwa und Lak Sprachen, die in Gebirgsgegenden gesprochen werden. Es ist sicher, dass diese zwei Sprachen sehr eng verwandt sind.

Dargi: (wie sie sich nennen= Dargala) Dargwa, ist die zweitgrösste ethno-linguistische Gruppe von Dagestan. Dies wird in den Akushin, Dakhadayew und Kaytag Regionen gesprochen. Die Dargwavölker haben sich in der Region vom Nordwesten des Gebirgsübergang-Engpasses bis zum Küstenstrich des Kaspischen Meeres ausgebreitet. Im Norden von ihnen sind die Kumuk Völker, im Westen die Awaren, ganz im Süden die Kumuk Feldherren und südlich von ihnen die Kaytag Völker. Die Sprache, die sie sprechen, ist, nach der Lak Sprache, Lezgisch am nächsten. Sie trennen sich in weitere Untergruppen wie: Akusha, Sutkur, Sirtal, Urkarak, Horakan, Kaytag (Haydak) und Kubatchi. 365.000 Personen (1993). Den Volkszählungen 2002 zufolge sind Dargwa Völker bestehend aus 510.156; die Kaytagen aus 5 und die Kubatchins aus 88 Personen.

Lak: (Kazikumukh) Sie wohnen im Zentrum von Dagestan. Die Lak- Völker leben in den Regionen Lak und Kulin. Sie sind im Osten mit Dargwa, im Westen und Norden mit den Awaren benachbart. Sie sind mit ihren Handwerken und Goldschmiedkünsten bekannt. Sie leben in den Landkreisen von Akusha, Shoradin, Kurakh, Rutul und Dakhadayev und ausserhalb diesen in Makhachkale, Buynak, Hasavyurt und Kaspi. 112.100 Personen (1989). Den Volkszählungen 2002 zufolge sind sie 156.545 Personen.

c. Lezgi Untergruppe:

Die Lezgi Untergruppe befindet sich in Süd- Dagestan und beinhaltet die Aghul, Archi (Arçi), Lezgi, Rutul, Tabasaran, Tsakhur (S'ah'ur) Sprachen, besser gesagt Mundarten. Die Gesamtheit dieser Gruppe, bildet 21,5% von Dagestan.

Lezgi: Dies ist die viertgrösste ethno-linguistische Gruppe, die in Dagestan gesprochen wird. Unter den Lezgi- Völkern, die im Norden und Nordwesten mit Dargwa, Lak und Awar, im Süden dagegen mit den Aserbaidshanern und Bats benachbart sind, ist Türkisch weit verbreitet. Sie trennen sich in Unterglieder wie Tabasaran, Rutul, Aghul, Budukh, Dzekh, Tsakhur, Udi und Khinalug. Den Volkszählungen 1989 zufolge lebten 257.000 Personen in Dagestan und 171.400 in Aserbaidshan (1996). Den Volkszählungen 2002 zufolge hat die Bevölkerung nur in Russland 411.535 erreicht. Ihre Gesamtbevölkerung in Russland und Aserbaidshan wird hinsichtlich 2009 auf 700- tausend geschätzt.

Tabasaran: Diese Mundart wird in ungefähr 120 Siedlungen in Tabasaran und Khiv Regionen, dessen Zentren Khuchi und Khiv sind, gesprochen. 1932 wurde das Lateinalphabet, 1938 das Kiril-Alphabet anerkannt. Während sie 95.000 waren (1989); wurden sie den Tabasaran Volkszählungen 2002 zufolge 131.785 Personen.

Aghul: Die Aghulen, die in Aghul Region leben, sprechen aghulisch. Aghulisch hat verschiedene Ausdrücke. Während sie 17.373 waren (1989); wurden sie den Tabasaran Volkszählungen 2002 zufolge 28.297 Personen.

Tsakhur: (wie sie sich nennen= lihibi) Es wird in 12 Dörfern, deren Zentrum Tsakhur in Rutul Region ist, gesprochen. Auch im Norden von Aserbaidshan wird es gesprochen. Während sie in Dagestan 7.000; in Aserbaidshan 13.000 waren (1989), wurden sie der Tsakhur Volkszählungen 2002 zufolge 10.366+ Personen.

Rutul: (wie sie sich nennen= Mikhad) Es wird in 20 Dörfern gesprochen, deren Zentren in Rutul (Myukhadar auf Rutul Sprache), der Rutul Region ist, und es hat verschiedene Ausdrücke. Während sie 20.000 waren (1993), wurden sie der Volkszählungen 2002 zufolge 29.929 Personen.

Archi: (=Arshishtib) Es wird in 8 Dörfern gesprochen, deren Zentrum Archib ist. Obwohl dies als Sprachfamilie zu der Lezgi- Gruppe gezählt wird, kennen die Menschen die Sprachen ihrer Nachbarn, der Awaren gut und benutzen als Schriftsprache awarisch. Während sie auf 1.000 Personen (2000) geschätzt wurden, wurden den Volkszählungen 2002 zufolge nur 89 Personen registriert.

Zusammen mit den oben genannten, gehören auch die

Sprachen Khinalug, Budukh, Kyrtyts und Udi (Uti), die zu den in Aserbaidschan gesprochenen zwei ethno-linguistischen Gruppen zählen, zu den Lezgi Untergruppen. Beispielsweise ist die Zahl der Udi- Bevölkerung innerhalb Russlands nach der Volkszählung von 2002, 3.721.

Die gerechtfertigte Begründung dazu, dass wir oben manchmal die Begriffe "Sprache" und "Ausdruck" verwenden, heben wir uns für die nachfolgenden Ausgaben auf.

2. DIE AUS DER TÜRKISCHEN SPRACHGRUPPE

Kaukasus, hatte schon immer Hauseigentümerlichkeit zu einigen türkischen Sprachen gemacht. Von den Sprachen in Dagestan, sind Kumugisch, Nogayisch und Aserbaidschanisch übriggeblieben. Daß von diesen Sprachen über die Türkische Gruppe wissenschaftliche Studien in der Türkei gemacht wurden[7], ist nach wie vor, wenn auch nur gering, in der Türkischen Grammatik und Ethnologischen Literatur bekannt.

Die Nogay Sprache in Nord- Dagestan und die Kumuk Sprache, welche inmitten der küstennahen Regionen sind, gehören der Kıpçak Gruppe der türkischen Sprachen an. Zusammen mit dem Derbent- Ausdruck von Aserbaidschanisch, was im Süden von Dagestan gesprochen wird, hat dieser auch einen Ausdruck, der in der Türkei als Terekeme bekannt ist und der türkischen Oguz- Gruppe angehört und die Merkmale von Kıpçak trägt. Ein interessantes Beispiel dazu ist, daß in Balıkesir, Manyas, Çamlı Dorf so gesprochen wird. Die komplette Oguz- Gruppe im Süden von Dagestan führt seine Entwicklung mit den Wirkungen der in Aserbaidschan gesprochenen aserbaidschanischen Literatur und Presse-Sprache, fort.

Kumuk: Die drittgrösste ethno-linguistische Gruppe in Dagestan. Hat verschiedene Ausdrücke[8].

Es sind welche vorhanden, die zu den Kaspiern, Kimaken oder den Karachay-Balkaren gehören. Makhçakale, Kaspi, Kayakent, Hasavyurt, Babayurt, Buynakski und sogar Izberbaş Städte, sind den Gebieten, in welchen das Kumuk Volk lebt, miteingeschlossen. Das Kumuk-Türkisch hat drei Ausdrücke: 1- Buynak, 2- Hasavyurt, 3- Kaytak. Zusammen mit den anderen Dagestan Völkerschaften bildet es den bedeutenden Teil der Dagestankultur. Den Volkszählungen 2002 zufolge wurde ihre Bevölkerung als 442.409, festgestellt. Heute sind sie mit ihren, ungefähr einer halben Million Bevölkerung, in Russland unter den wichtigsten Gruppen von Dagestan.

Nogay: Sie leben in der Region, die von den Nogaysteppen bis in das Innere von Dagestan reicht. Die Nogayen kamen im XVIII. Jh. aus dem Kaukasus im Norden. Heute leben sie auch ausserhalb von Dagestan, in den Krasnodar und Stavropol-provinzen. Diese benutzen ein Kıpçak-Türkisch, ähnlich er von Kosaken und Schwarzkalpaken[9]. Durch das Nomadentum haben sie einen grossen Anteil ihrer Bevölkerung verloren[10]. Sie sind nicht viel anders als die anderen Dagestanvölker. Sie teilen die gemeinsame Dagestankultur. Die Nogayen sind der 2002- Volkszählungen im gesamten Russland zufolge, 90.666 Personen. In nahen Gebieten zu den Kumukvölkern wird zumeist kumugisch gesprochen.

Aserbaidschaner und Terekeme Völker: Diese Trennung, wird der Grammatik zufolge nicht als Trennung beschrieben. Von zwei Gruppen, die fast die gleiche Sprache sprechen, gehört die erste der Schia-, die zweite Gruppe dagegen der Sunnit- Konfession an. Bei den anderen dagegen sieht man, dass die Terekeme Völker durch die Wirkungen von Kıpçak, manche Wörter anders benutzen. Die Aserbaidschaner miteinbezogen der Terekeme Völker, waren der 2002 Volkszählungen zufolge, 621.840 Personen. Diese Zahl der Bevölkerung schließt auch die nicht dagestanischen Aserbaidschaner ein. Das Volk, das in den Dörfern Berekey, Velikent, Cemikent, Padar, Memedkala, Deliçoban, Selik, Karadağlı, Tatlar ve Uluterekeme[11] lebt, wird unter den Aserbaidschanern in der Türkei und Dagestan "Terekeme" benannt.

3. DIE ANGEHÖRIGEN DER PERSISCHEN SPRACHGRUPPE

Den ganzen Kaukasus betrachtet, wird auf zwei von den Persischen Sprachen Aufmerksamkeit gezogen. Die erste ist die Oset Sprache. Diese Sprache wird in den mittleren Regionen des Kaukasus gesprochen, jedoch nicht in Massen. Eine weitere Sprache unter den Dagestansprachen ist die Bats Sprache aus der Indu-Europäischen Sprachgruppe, die in südlichen Regionen von Dagestan gesprochen wird. Die Bats-Sprache wird von den muslimischen Bats gesprochen. Als einer der oft gestellten Fragen, ob die Bats- und Oset-Sprachen gegenseitig verständlich sind, muß dies definitiv mit einem "Nein" beantwortet werden, zumal die Ähnlichkeit der Grundbegriffe der Sprachen sogar sehr schwach sind.

Die muslimischen Bats leben vor allem in der Umgebung der Derbent- Region. Neben Schias gibt es auch Sunniten. Ein wichtiger Teil der Bats leben genau wie die Lezgiern und Awaren vor allem in Baku, Kuba, Shamah, Derbent und Zakatali in Aserbaidschan und sogar im Süden von Aserbaidschan bis zu Konakent im nördlichen Teilen der Regionen[12]. Ein grosser Teil der Bats, können Aserbaidschanisch als Zweitsprache sprechen. Es sind kleine Gemeinschaften, die die untergebrachte Sprache, eine Mischung von alt-Persisch und Türkisch, sprechen. Es gibt Thesen dazu, dass diese die Urenkel der jüdischen Kaspi-Türken oder verwandt mit den Persiern, die vor 2000 Jahren aus dem Süden kamen, sind. Die muslimischen Bats sind in den Regionen Derbent und Kuba dicht. Sie unterscheiden sich nicht mehr von anderen Dagestan Völkerschaften. Da die Bats in Aserbaidschan aserbaidschanisch und Bats- Sprache sprechen, und ausserdem in manchen Regionen die Bats- Sprache komplett aufgehoben wurde, ist es nicht möglich, eine genaue Einschätzung ihrer Zahl zu machen. Den Volkszählungen von 2002 zufolge sind es 2.303 Personen. Ihre eigentliche Bevölkerung befindet sich in den nördlichen Regionen, nahe der Dagestangrenze, und ihre genaue Anzahl ist unbekannt. Fast alle Bats, können Aserbaidschan-Türkisch sehr gut sprechen.

Bergs-Juden:

Es gibt nur eine geringe Anzahl von Bergs-Juden, die aus Fortzugsgrund vernichtet wurden. Diese sind auch als Juhuri

bekannt. Da sie einen dichten Fortzug nach Israel durchlebten, fiel ihre Anzahl im Laufe der Zeit. Wir können sagen, dass dies zwar nicht ganz eine sprachliche Trennung, aber doch eine Trennung mit Glaubensursprung ist. Auch diese Juden sprechen, wenn auch mit einigen Unterschieden, die gleiche Sprache wie die muslimischen 12.600 Bats. Diese sind vor allem in den Magaramkent -(Maharremkent) und Derbent- Regionen.

ALS ERGEBNIS

Obwohl in der Türkei über Kumuk-, Nogay- und Aserbaidschan-Türkisch aus der türkischen Sprachgruppe hinsichtlich der im Kaukasus gesprochenen Sprachen Studien gemacht werden, sind über die in der Kaukasus -oder persischen Sprachgruppe keine ausreichenden Informationen vorhanden. Daß die grammatikalischen Studien meistens als politische Stütze zum Beweisen anderer Thesen benutzt werden, verursacht Desinformationen, und es erschwert das Erreichen von wissenschaftlichen Tatsachen.

Die im Kaukasus gesprochenen türkischen Sprachen sind einander sehr nah, und es ist mit wenig Mühe möglich, diese zu verstehen. In der Vergangenheit hatten die türkischen Sprachen wichtige Wirkungen auf den Kaukasus. In vielen Kaukasus -Sprachen ist zu sehen, dass türkische Wörter von den Kıpçak- und Oğuz- Gruppen übernommen sind.

Durch die schnelle Zunahme der Bevölkerung steigt die Zahl der Sprecher von Sprachen, die im Kaukasus benutzt werden. Und vor allem Awarisch, von den Sprachen der Kaukasus-Sprachgruppe, ist eine Sprache, die alle kleinen Sprachen in seiner Umgebung beeinflusst, denen einige Wörter leiht. Es ist wahrscheinlich, dass in Zukunft, die Sprachen die nur einpaar hundert Personen sprechen, im Awarischen schmelzen wird.

Im Süden dagegen beeinflussen Lezgisch und auch Aserbaidschan-Türkisch die Sprachen in ihrer Umgebung weiter. Beide Sprachen ernähren die kleinen Sprachen in ihrem Umfeld. Lezgisch, das die kleinen Sprachen mit Wörtern bereichert, ist auch eine Sprache, die von anderen gelernt wurde. Dabei ist die wachsende Wirkung von Russisch in Dagestan so groß, dass diese mit den anderen nicht vergleichbar ist.

■ FUßNOTEN

[1] z.B., Ufuk TAVKUL, "Türkische Dialekte, die in Kaukasus gesprochen werden", Kırım Zeitschrift, 15 (57), 2006, S. 38-49; Osman UYANIK, "Die langen Wörter in Kumuk Mundart und die Übergang einiger Lauten in Türkisch, in anderen Laut im Kumuk Mundart", Selçuk Universität, Türkiyat Zeitschrift, S.11; Ufuk TAVKUL, "Kumuk Türken- Eine Studie über dessen Geschichten, soziale Strukturen und Sprachen", Kırım Zeitschrift, 13 (50), 2005, S. 29-39; Ufuk TAVKUL, Wörterbuch der Karachay-Malkar Türkisch, Türkisches Sprach-Institut, 2001; Ufuk TAVKUL, "Eine Soziologische Analyse über die Ethno-Politische Lage der Nogay Tataren in Kaukasus", Kırım Zeitschrift, 11 (41-44), 2003,38-46.

[2] Mehmet Dursun ERDEM, (Ein neues Türkisches Sprachen Geschichtsbuch, Akar, Ali 2005. Türkische Sprach Geschichte, Örüken Verlag, Istanbul) Buch Bewertung betreffend dies, Turkish Studies /Türkologie Zeitschrift I (2006), Auflage:1, S.154.

[3] Andrew Dalby, Dictionary of Languages - The Defenitive Reference to more than 400 Languages-, London 2006, S.59.

¹ - Атаеву Борису МАХАЧЕВИЧУ, "Языкам закон не писан...", Республика, 20 (169), 19 Апрелья 2008, http://respublic.net/one_stat.php?stat_id=455&vip_id=221.

[5] Dalby, genanntes Werk, S.110.

[6] "Preservation of Linguistic Diversity: Russian Experience", Commission of the Russian Federation for UNESCO, Russian Committee of the UNESCO Information for All Program Interregional Library Cooperation Centre, , Moscow 2008, , S.38.

[7] z.B., Ufuk TAVKUL, "Türkische Ausdrücke die in Kaukasus gesprochen werden", Kırım Zeitschrift, 15 (57), 2006, S.38-49.

[8] Osman UYANIK, "Die langen Wörter in Kumuk Mundart und die Übergang einiger Lauten im Türkisch, in anderen Laut im Kumuk Mundart", Selçuk Universität, Türkiyat Zeitschrift, S.11; Ufuk TAVKUL, "Kumuk Türken- Eine Studie über dessen Geschichten, soziale Strukturen und Sprachen", Kırım Zeitschrift, 13 (50), 2005, S.29-39

[9] Ufuk TAVKUL, "Eine Soziologische Analyse über die Ethno-Politische Lage der Nogay Tataren in Kaukasus", Kırım Zeitschrift, 11 (41-44), 2003, 38-46.

[10] Bedri Habıçoğlu, Fortzüge von Kaukasus nach Anatolien, Nart Verlag, Istanbul 1993.

[11] Über die Terekemeler Völker siehe. Gülreyhan NOVRUZOVA, Das Religionsleben der Terekeme Türken in der Dagestan-Derbent Region, Erciyes Universität SWI., Dissertiation, 2005.

[12] Rasım Musabeyov, "Die ethnischen Minderheiten im Aserbaidschan", Die Eurasien Akte, 1. März 2001, S.17.